

בית ספר שדה
הר-מירון

החברה
להגנת הטבע

מגדיר שדה לעצים ומטפסים של צפון הארץ

אגף הנוער-היחידה ללידיעת הארץ ולימודי שדה

משרד החינוך והתרבות

מגדיר שדה לעצים ומתכסיים של צפון הארץ ערוך ע"י גדעון נאמן

1. במגדיר נכללים רוב עצי הבר של צפון ארץ-ישראל, וחלק מהשיחים והמטפסים הנפוצים ביותר.
2. ההגדרה מתבססת על סימנים וגטויביים הניתנים לבריקה במשך רוב עונות השנה.
3. בתחילת המגדיר רשימה המבהירה את כל המושגים הבוטניים המופיעים במהלך ההגדרה.

הוראות להגדרה:

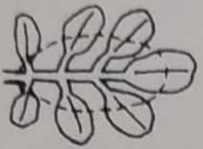
- א. התחל את ההגדרה מהעמוד הראשון בסעיף: "עצים שיחים ומטפסים של צפון ארץ ישראל".
- ב. סעיף זה מחולק על ידי שני קווים לשני סעיפי משנה.
קרא בעיון את שני הסעיפים.
- ג. רק אחד מהסעיפים מתאים לצמח שלפניך.
- ד. סעיף זה מחולק פעם נוספת לשניים וחוזר חלילה.
- ה. בסוף ההגדרה תמצא את שם הצמח שבירך.
- ו. השורה את הצמח לצורך המופיע בעמוד שממול, על מנת לדא את ההגדרה.

ה ג ד ר ו ת ו ה ס כ ר י ס:

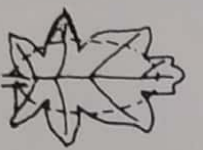
- אונה חלק של עלה המכיל על ידי חריצים, שסעים או מפרצים.
- אצטרובל "פרי" של המחטניים הבנוי קשקשים מעוצים שבחיקם יושבים הזרעים.
- בית גלעין פרי עסיסי או בשרני בעל גלעין קשה שבתוכו נמצא הזרע.
- בלוט פרי יבש מאורך בעל קליפה יכשה הנתון בחור ספלול (ראה הגדרה).
- גבעול מעוצה - גבעול קשה שרובו בנוי מעצה ומכסה עפי"ר בקליפת שעם.
- גבעול עשבוני - גבעול ירוק עפי"ר, רך ואינו מכיל עצה מרובה.
- גבעול רחמי - גבעול דק, ארוך גמיש ומחוסר עלים בד"כ. הגבעול ירוק, מטמיע ופיזיונתיו שקועות בחריצי אורך.
- ט ר ר חלקו המרחב והשטוח של העלה, או עלה הכותרת.
- ירוק עד צמח שאינו משיר את כל עליו באחת מעונות השנה.
- כנפית פרי יבש בו זרע אחד המצויד בכנף העוזרת לתפוצתו.
- נ ש י ר צמח המשיר את כל עליו באחת מעונות השנה (כד"כ בחורף).
- ספלול מעטפת מעוצה בעלת קשקשים בחוכה נתון הבלוט - פרי האלון.
- עוקץ הפרח הניצב שעליו נישא הפרח.
- עלה גזור עלה שטרפו עשוי אונות אשר בסיסן מגיע עד לעורק הראשי.
- עלה לואי אחד משני העלעלים הנמצאים לעיתים משני צידי העלה ליד בסיסו.
- עלה מחולק עלה שטרפו בעל אונות שאורכן עולה על רבע רוחב הטרף.
- עלה מחטני - עלה דק ומאורך דמוי מחט.

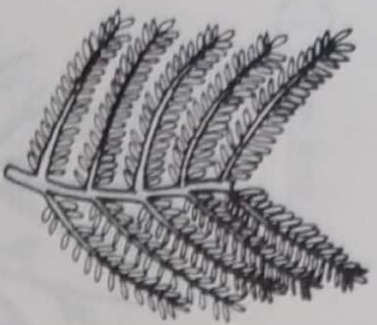
עלה לואי

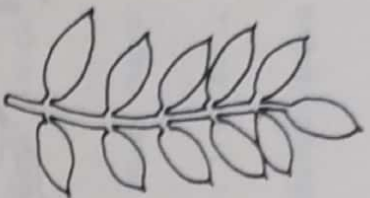
עלה גזור

עלה מחולק

עלה מנוצה פעמיים

עלה מרכב

עלה חלתני

עלים מסורגים

עלים נגדיים

עלים דוריים

תמימה

משוננת כמסור

משוננת

חרוקה

עלה מנוצה - עלה מחולק או גזור שאונותיו מסודרות באופן שווה משני צידי העורק הראשי - כעין נוצה.

עלה מנוצה פעמיים - עלה מנוצה שגם אונותיו מנוצות.

עלה מרכב - עלה הבנוי מציר ועלעלים. העלעלים נושרים אחד אחד, ואין בחיכם ניצנים.

עלה פשוט - עלה בעל טרף העשוי חטיבה אחת, נושר בשלמותו ובחיקו מצוי ניצן.

עלה קשקשי - עלה קטן דמוי קשקש.

עלה חלתני - עלה מרכב בעל 3 עלעלים.

עלים דוריים - עלים היוצאים בקבוצות של יותר מ-2, מכל מפרק בגבעול.

עלים מסורגים - עלים היוצאים אחד אחד מכל מפרק בגבעול.

עלים נגדיים - עלים היוצאים בזוגות מכל מפרק בגבעול.

עלעל - עלה קטן, חלק של עלה מרכב (בחיקו אין ניצן).

פטוטה - חלקו הצר והמאורך של העלה המחובר לגבעול.

פילוקלד - גבעול משוטח או מחטני דמוי עלה.

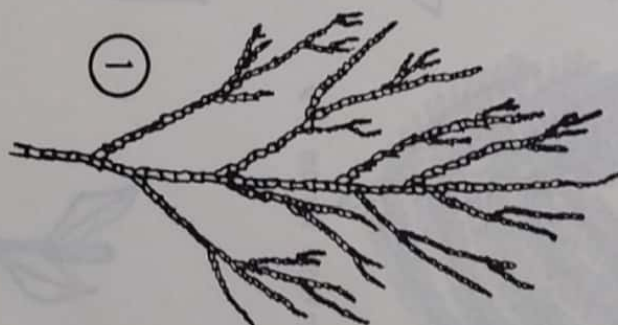
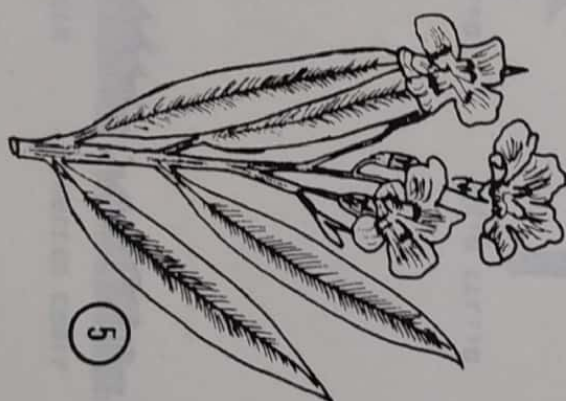
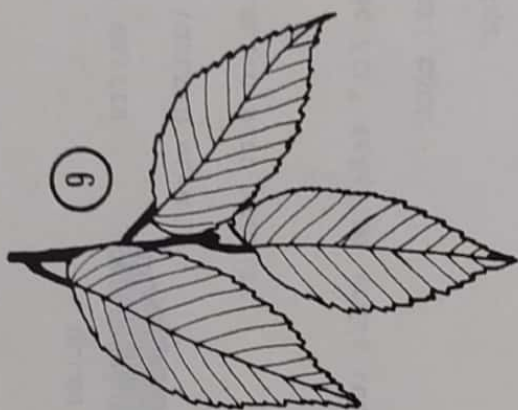
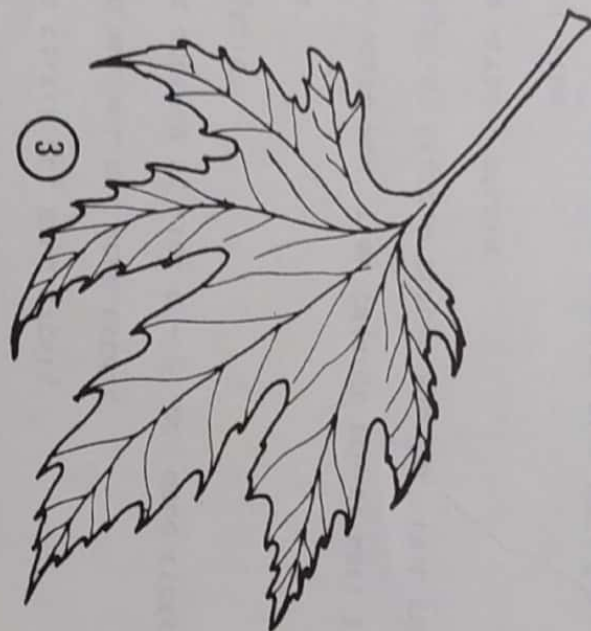
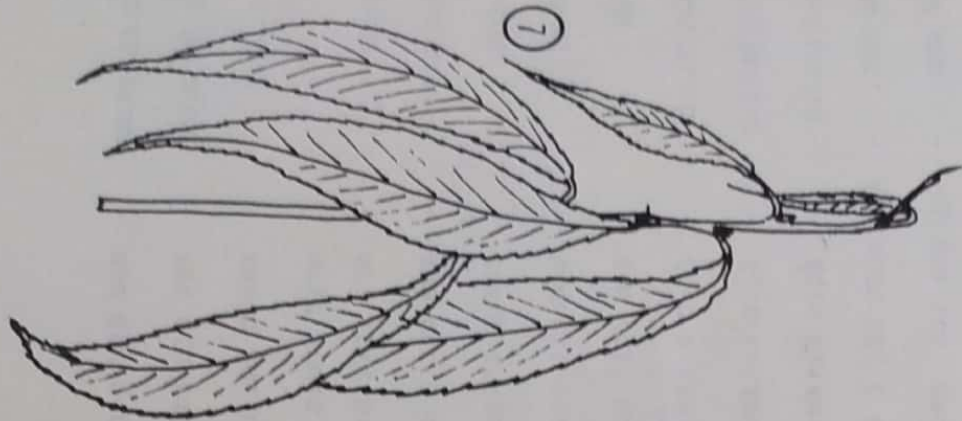
פליט תרבות - צמח תרבות הגדל גם באופן חופשי בטבע.

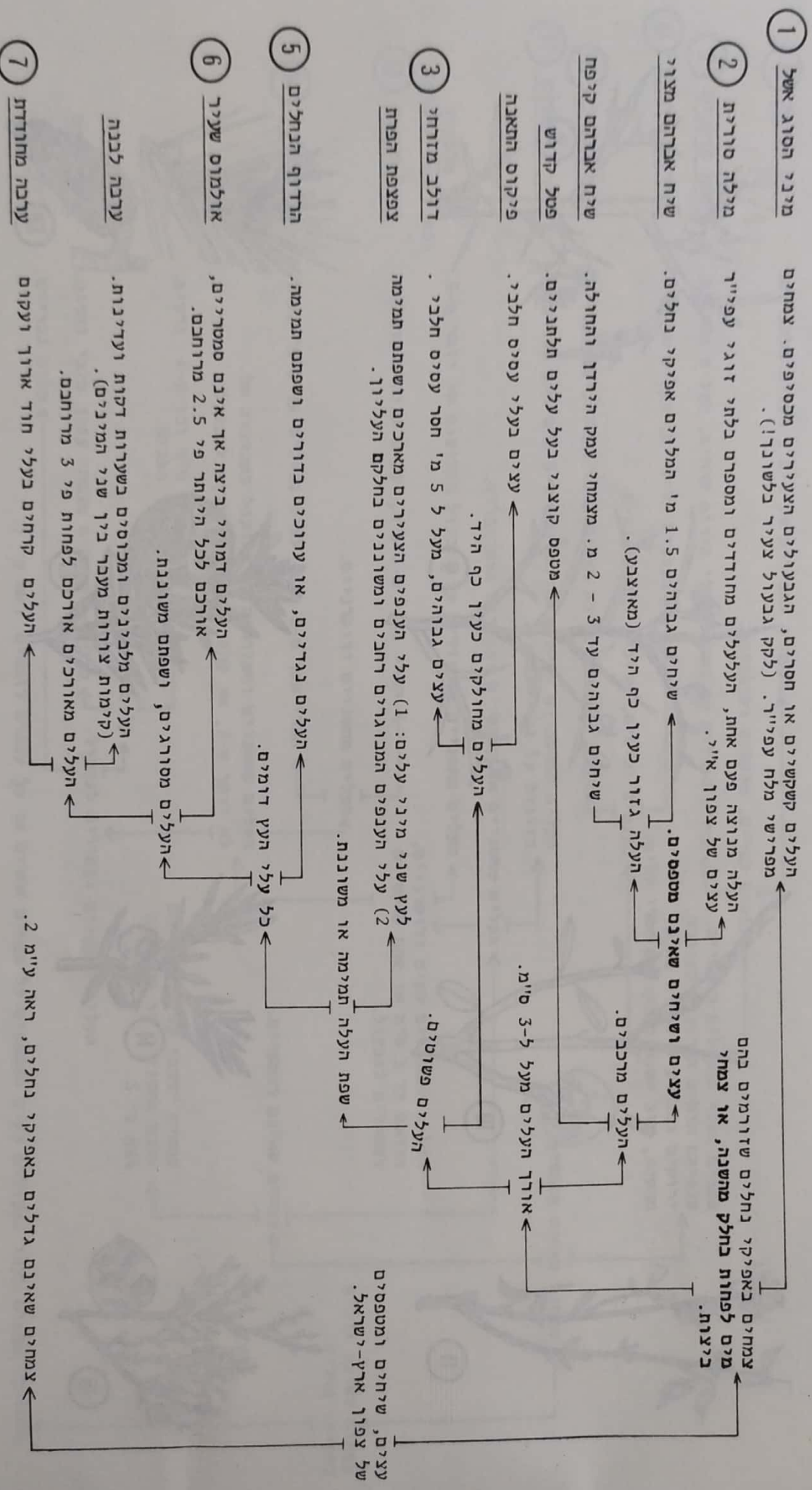
קנוקנת - אבר דמוי חוט הנוצר מגלגול של עלה, עלעל, או גבעול והנכרך סביב צמחים או עצמים אחרים.

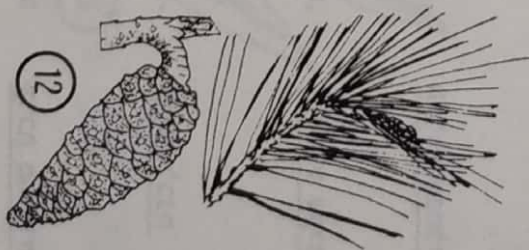
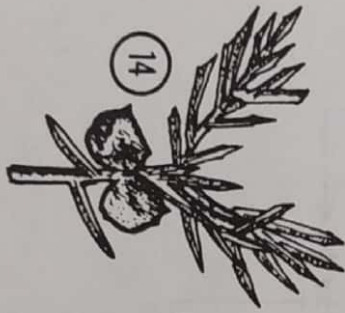
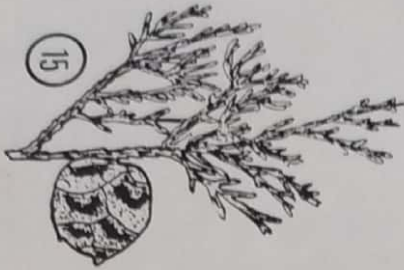
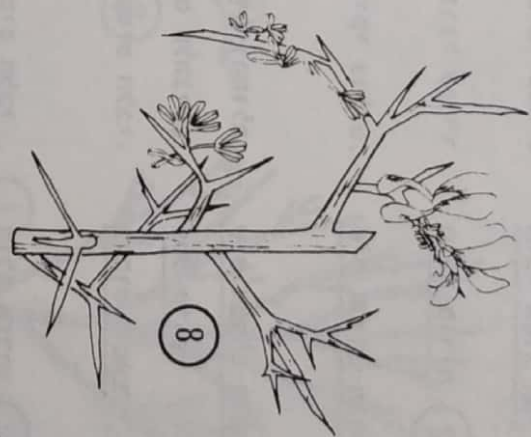
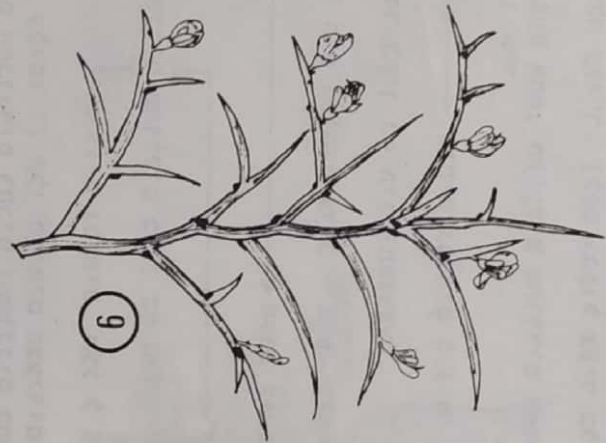
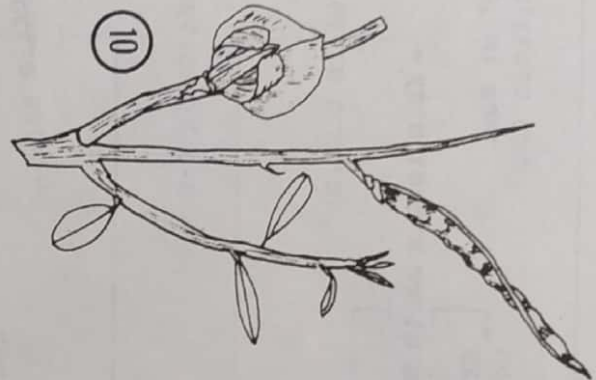
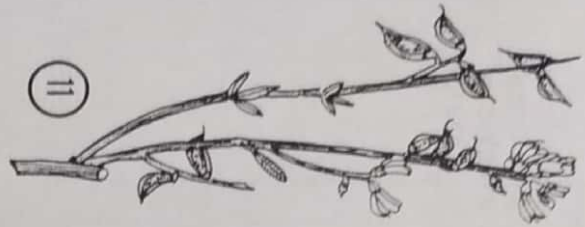
רחבי עלים - צמחים שעליהם אינם מחטניים ופריים אינו אטרופיל.

שפת עלה חרוקה - שפת עלה בעלת שניים מעוגלות ומפרצנים חדים.

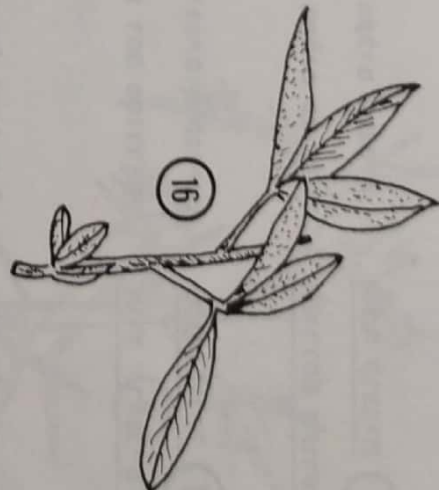
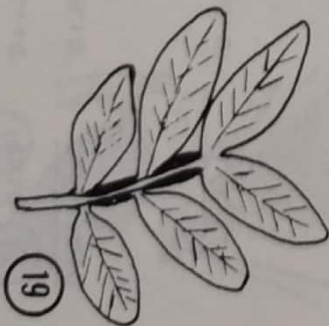
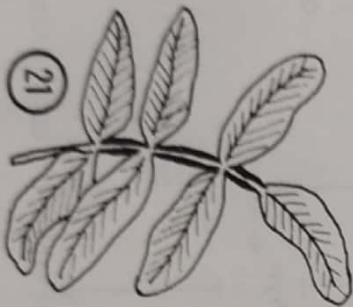
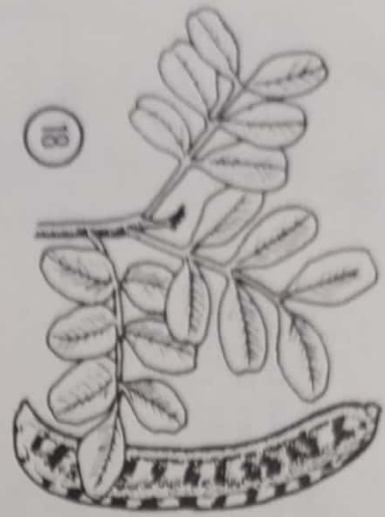
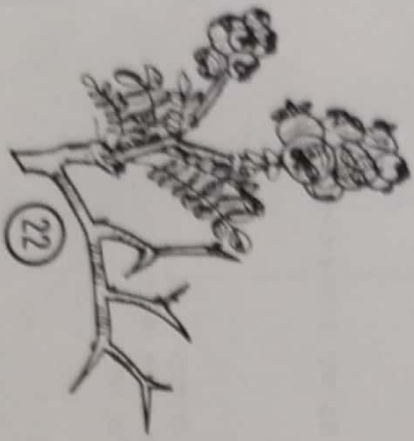
שפת עלה תמימה - שפת עלה חלקה שאינה חרוקה או משוננת.

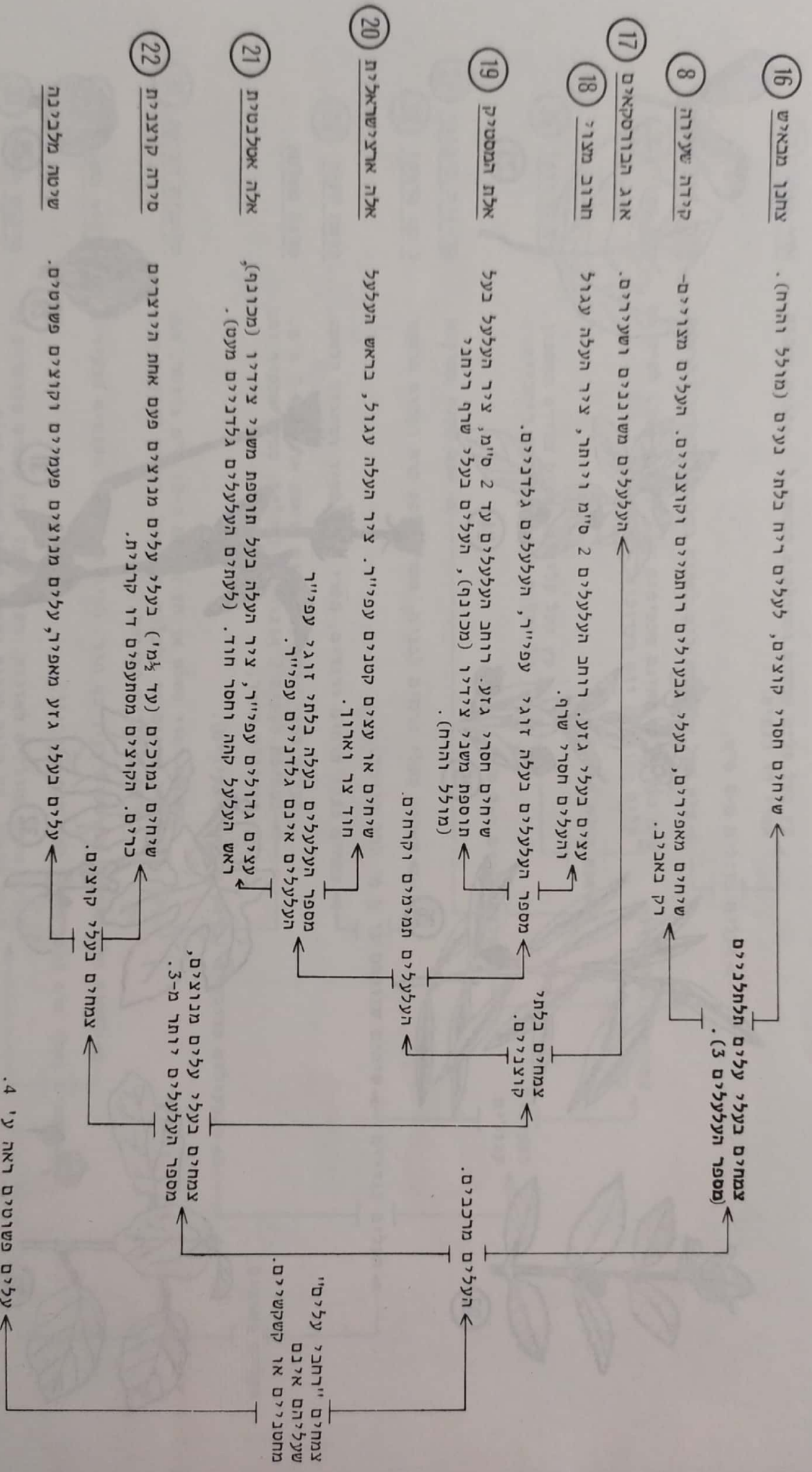

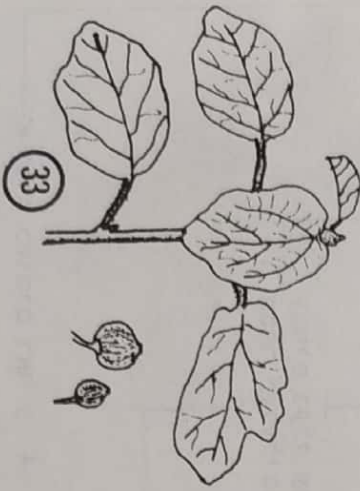
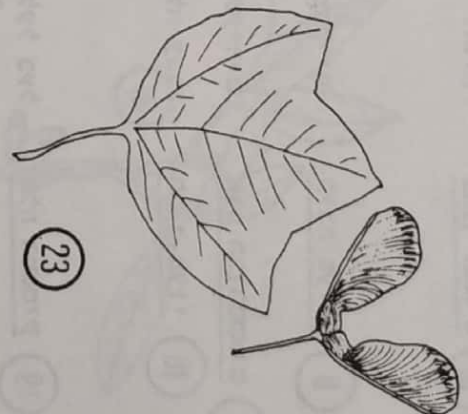
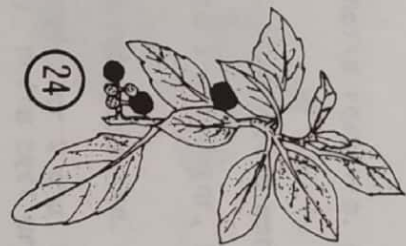
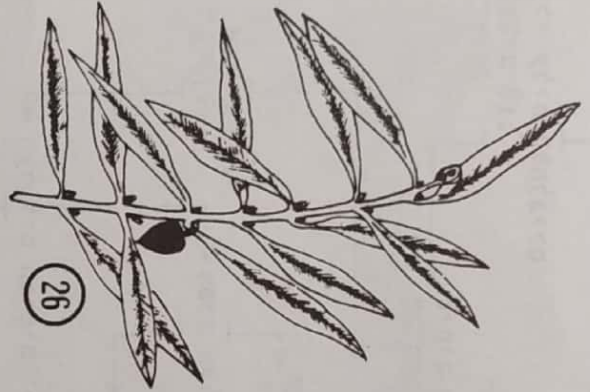
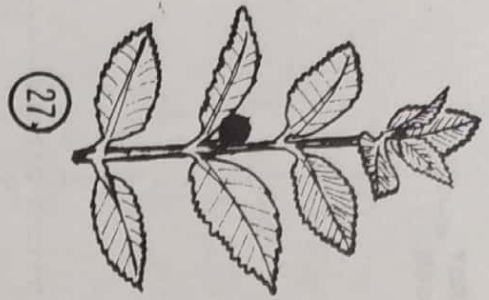

- 8 קידה שעירה
- 9 רחמה קוצנית
- 10 אחירותם החורש
- 11 צלעו הגליל
- 12 אורן ירושלים
- 13 ארז הלכנו
(בארץ צמח תרבות)
- 14 ערער מעונב
- 15 ערער ארזי
- 16 ערער רם
- 17 ערער אדום
- 18 ברוש
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31
- 32
- 33
- 34
- 35
- 36
- 37
- 38
- 39
- 40
- 41
- 42
- 43
- 44
- 45
- 46
- 47
- 48
- 49
- 50
- 51
- 52
- 53
- 54
- 55
- 56
- 57
- 58
- 59
- 60
- 61
- 62
- 63
- 64
- 65
- 66
- 67
- 68
- 69
- 70
- 71
- 72
- 73
- 74
- 75
- 76
- 77
- 78
- 79
- 80
- 81
- 82
- 83
- 84
- 85
- 86
- 87
- 88
- 89
- 90
- 91
- 92
- 93
- 94
- 95
- 96
- 97
- 98
- 99
- 100
- 101
- 102
- 103
- 104
- 105
- 106
- 107
- 108
- 109
- 110
- 111
- 112
- 113
- 114
- 115
- 116
- 117
- 118
- 119
- 120
- 121
- 122
- 123
- 124
- 125
- 126
- 127
- 128
- 129
- 130
- 131
- 132
- 133
- 134
- 135
- 136
- 137
- 138
- 139
- 140
- 141
- 142
- 143
- 144
- 145
- 146
- 147
- 148
- 149
- 150
- 151
- 152
- 153
- 154
- 155
- 156
- 157
- 158
- 159
- 160
- 161
- 162
- 163
- 164
- 165
- 166
- 167
- 168
- 169
- 170
- 171
- 172
- 173
- 174
- 175
- 176
- 177
- 178
- 179
- 180
- 181
- 182
- 183
- 184
- 185
- 186
- 187
- 188
- 189
- 190
- 191
- 192
- 193
- 194
- 195
- 196
- 197
- 198
- 199
- 200
- 201
- 202
- 203
- 204
- 205
- 206
- 207
- 208
- 209
- 210
- 211
- 212
- 213
- 214
- 215
- 216
- 217
- 218
- 219
- 220
- 221
- 222
- 223
- 224
- 225
- 226
- 227
- 228
- 229
- 230
- 231
- 232
- 233
- 234
- 235
- 236
- 237
- 238
- 239
- 240
- 241
- 242
- 243
- 244
- 245
- 246
- 247
- 248
- 249
- 250
- 251
- 252
- 253
- 254
- 255
- 256
- 257
- 258
- 259
- 260
- 261
- 262
- 263
- 264
- 265
- 266
- 267
- 268
- 269
- 270
- 271
- 272
- 273
- 274
- 275
- 276
- 277
- 278
- 279
- 280
- 281
- 282
- 283
- 284
- 285
- 286
- 287
- 288
- 289
- 290
- 291
- 292
- 293
- 294
- 295
- 296
- 297
- 298
- 299
- 300
- 301
- 302
- 303
- 304
- 305
- 306
- 307
- 308
- 309
- 310
- 311
- 312
- 313
- 314
- 315
- 316
- 317
- 318
- 319
- 320
- 321
- 322
- 323
- 324
- 325
- 326
- 327
- 328
- 329
- 330
- 331
- 332
- 333
- 334
- 335
- 336
- 337
- 338
- 339
- 340
- 341
- 342
- 343
- 344
- 345
- 346
- 347
- 348
- 349
- 350
- 351
- 352
- 353
- 354
- 355
- 356
- 357
- 358
- 359
- 360
- 361
- 362
- 363
- 364
- 365
- 366
- 367
- 368
- 369
- 370
- 371
- 372
- 373
- 374
- 375
- 376
- 377
- 378
- 379
- 380
- 381
- 382
- 383
- 384
- 385
- 386
- 387
- 388
- 389
- 390
- 391
- 392
- 393
- 394
- 395
- 396
- 397
- 398
- 399
- 400
- 401
- 402
- 403
- 404
- 405
- 406
- 407
- 408
- 409
- 410
- 411
- 412
- 413
- 414
- 415
- 416
- 417
- 418
- 419
- 420
- 421
- 422
- 423
- 424
- 425
- 426
- 427
- 428
- 429
- 430
- 431
- 432
- 433
- 434
- 435
- 436
- 437
- 438
- 439
- 440
- 441
- 442
- 443
- 444
- 445
- 446
- 447
- 448
- 449
- 450
- 451
- 452
- 453
- 454
- 455
- 456
- 457
- 458
- 459
- 460
- 461
- 462
- 463
- 464
- 465
- 466
- 467
- 468
- 469
- 470
- 471
- 472
- 473
- 474
- 475
- 476
- 477
- 478
- 479
- 480
- 481
- 482
- 483
- 484
- 485
- 486
- 487
- 488
- 489
- 490
- 491
- 492
- 493
- 494
- 495
- 496
- 497
- 498
- 499
- 500
- 501
- 502
- 503
- 504
- 505
- 506
- 507
- 508
- 509
- 510
- 511
- 512
- 513
- 514
- 515
- 516
- 517
- 518
- 519
- 520
- 521
-

23 אדר סורי

עץ בעל עלים קרחים ומחולקים בראשם ל-3 אונות רחבות הפרי דו כנפית.

24 מורן החורש

25 הדס מצוי

שיח בעל עלים שאינם מכסיפים אך ריחנניים מאד. לשיח גם עלים מטורגים וגם הערוכים בדורים של 2 ו-3.

26 זית אירופי

עץ בעל עלים מכסיפים בצידם התחתון. כל העלים נגדיים ואינם ריחנניים.

27 בר-זית בינוני

28 לוטם מרוני

שפת העלה משוננת.

29 לוטם שעיר

מרוה משלשת

העלים דמויי ביצה ומחודדים בראשם אורכם כ-7 ס"מ. בבסיסם לעתים 2 אונות או עלעלים. צבעם מכסיף והם ריחנניים מאוד.

31 שלהביית דביקה

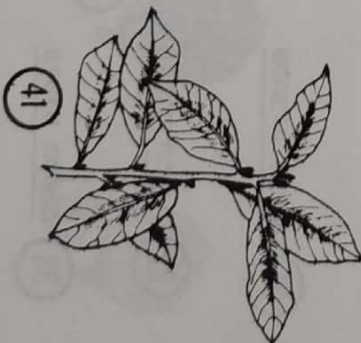
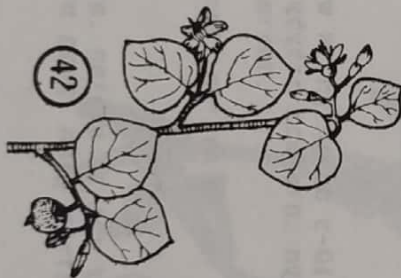
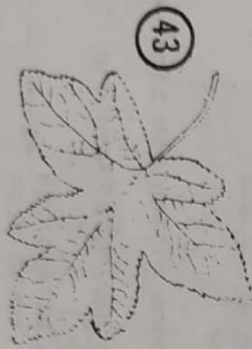
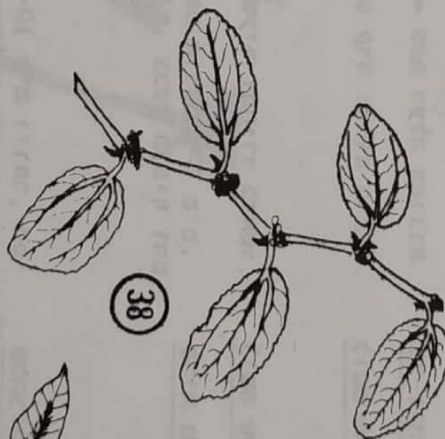
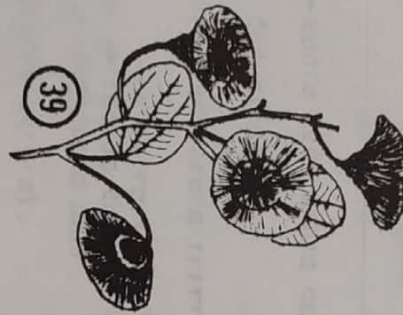
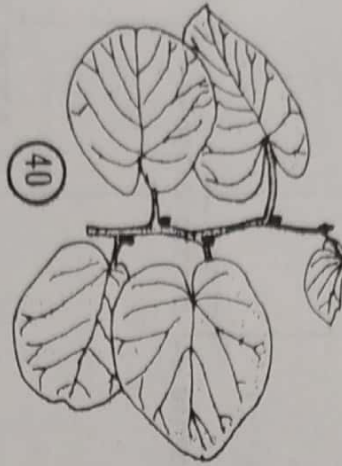
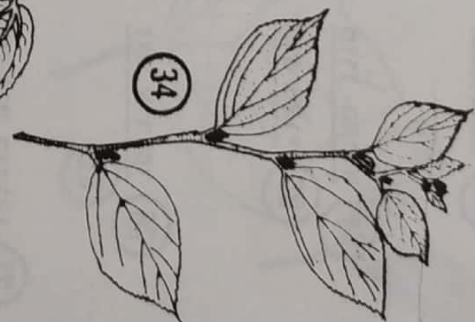
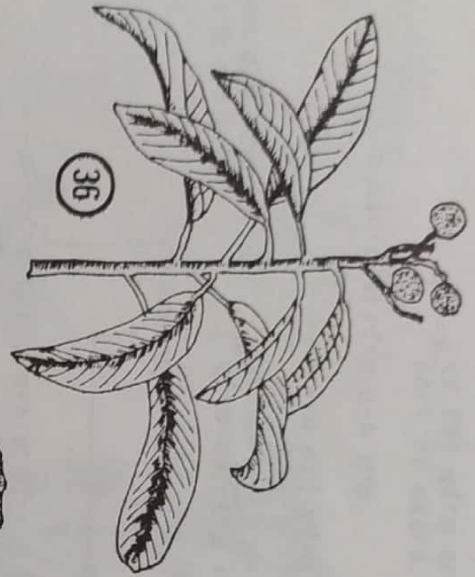
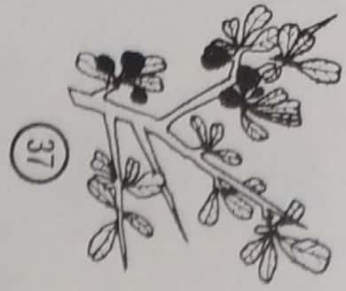
העלים דמויי משלש או חץ אורכם כ-10 ס"מ ויחור, הם- חסרי אונות או עלעלים בבסיסם. העלים דביקים אך אינם ריחנניים במיוחד.

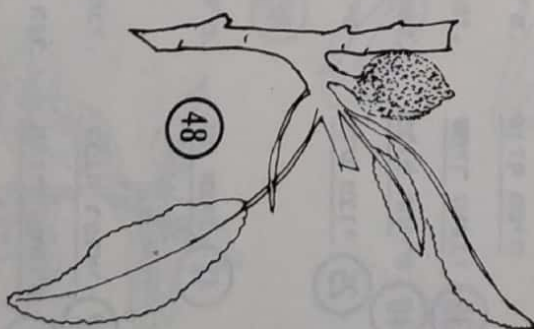
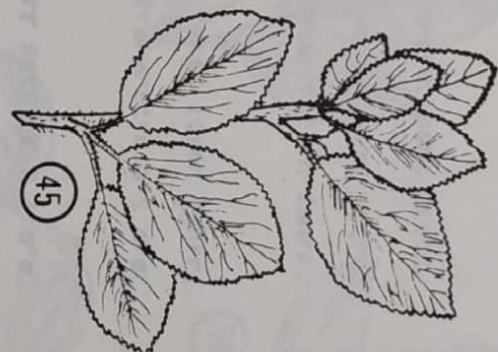
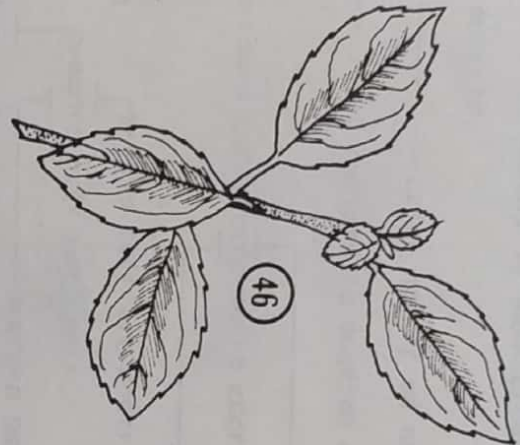
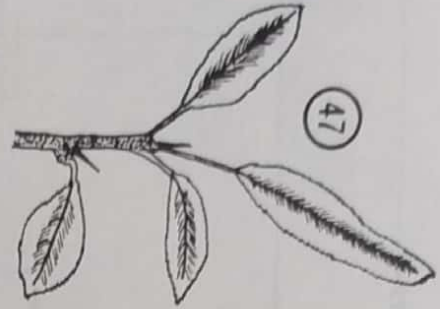
32 פיקוס התאנה

לפחות חלק מהעלים מחולקים כעין כף היד. הפירות על גבי הענפים הצעירים.

33 פיקוס השקמה

העלים אינם מחולקים לאונות. הפירות על גבי ענפים מקוצרים על הגזע הראשי. עץ פליט תרבות בעמקי החוף הירדן וג"מ.

45 שיזף הדוב

העלים רכים, הענפים הצעירים מאדירים ושעירים, הפרי מאדים וגדול (מעל 1.5 ס"מ). (מצחי הגליל העליון והגולן).

46 אשחר רחב-עלים

העלים דמויי ביצה, רוחבם עולה על מחצית אורכם. העלים קשים, הענפים הצעירים קרחים, הפרי חום שחור וקוטרו קטן מ - 0.5 ס"מ.

47 אגס סורי

העלים אינם דוקרניים ושפתם משוננת או חרוקה באופן עדין. העץ קוצני, שפת העלה משוננת, הפרי דמוי אגס וקרח. העלים מאורכים, רוחב העלה פחות ממחצית אורכו.

48 שקד

העץ לרוב אינו דוקרני, שפת העלה חרוקה הפרי שעיר. עצים או שיחים ירוקי עד, עליהם קרחים משני צידיהם ושפתם משוננת ודוקרנית עפ"י. נפוץ מאוד בכל האזורים ההרריים בא"י.

49 אלון מצוי

הספלול דק ומכסה פחות מ- $\frac{1}{2}$ מאורך הבלוט. קשקיו בעלי גבנון-העלים מכוסים שערות הידרות בשפוף קל (מצמחי הגליל, הרי-יהודה והגולן)

50 אלון תולע

עצים שפירים בלוט הנתון בספלול, העלים המבוגרים גלדניים וקשים, שפתם דוקרנית או משוננת שינון גם, או העלה בעל אונות.

51 אלון הלנור

הספלול מעוצה, עבה ומכסה יותר מ- $\frac{1}{2}$ מאורך הבלוט. קשקשי-הספלול בעלי שקע במרכזם. (מצמחי החומון).

52 אלון שסוע

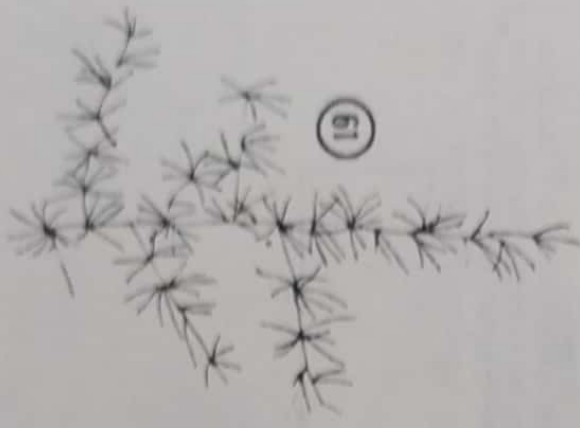
העלים ירוקים כהים ולרוב קרחים, הענפים מאדירים, קשקשי הספלול ארוכים וכפופים לכורניים שונים (מצמחי החומון).

53 אלון התבור

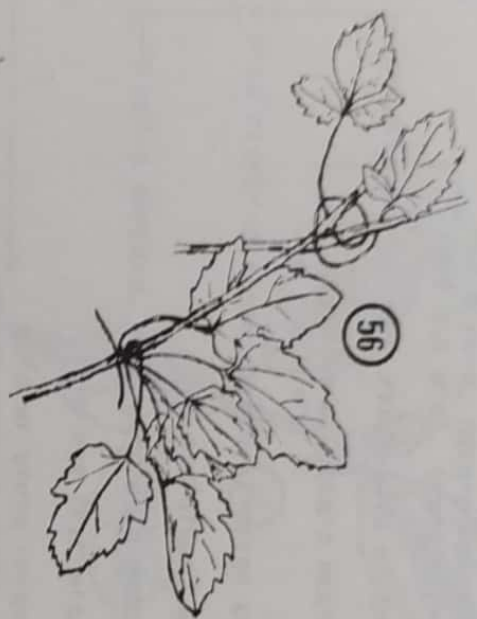
העלים ירוקים צהבהבים, בחלקם התחתון לבד שאינם יורד בשפוף קל. קשקשי הספלול מופשלים לאחור באופן אחיד. (מצמחי השרון, הכרמל, הגליל התחתון והגולן).

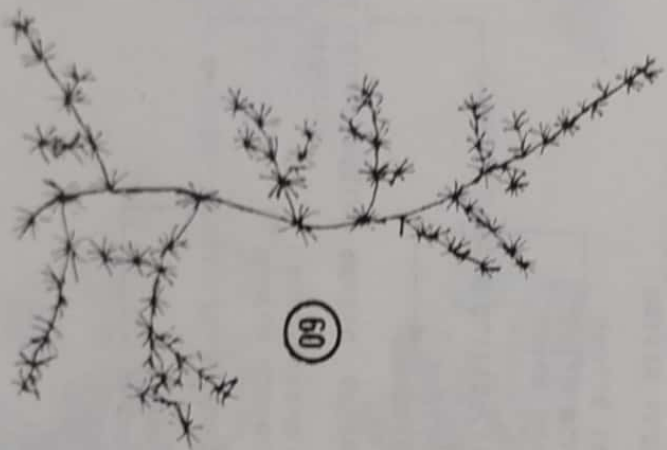
57

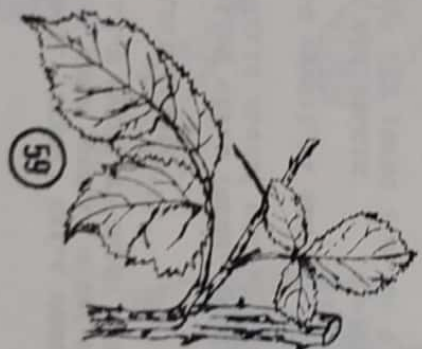
61

56

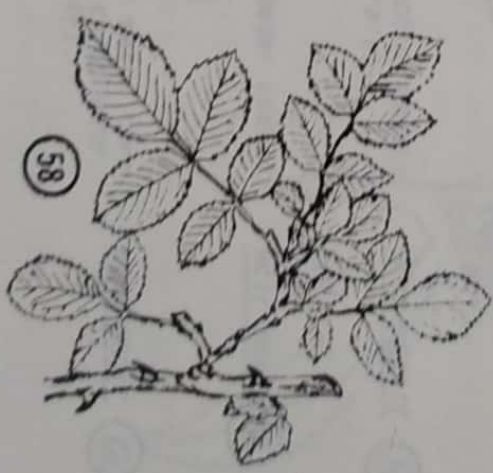
60

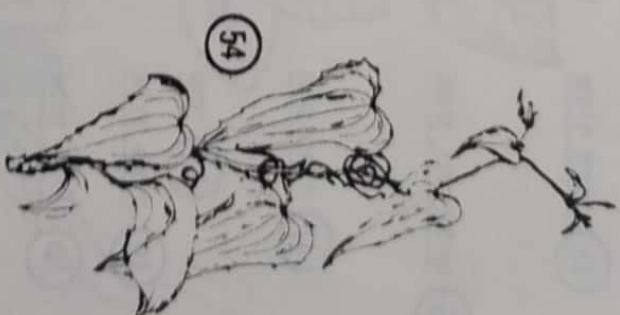
59

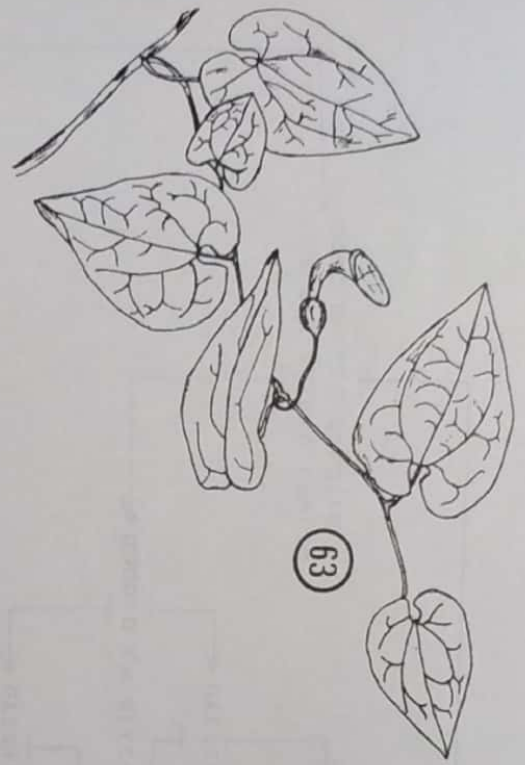
55

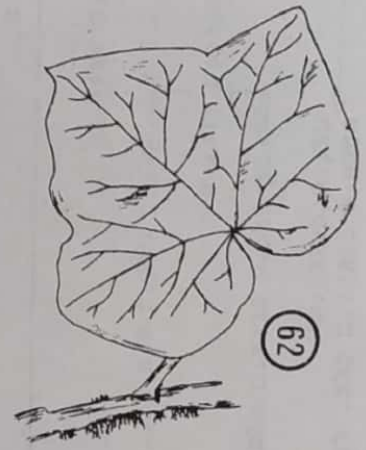
58

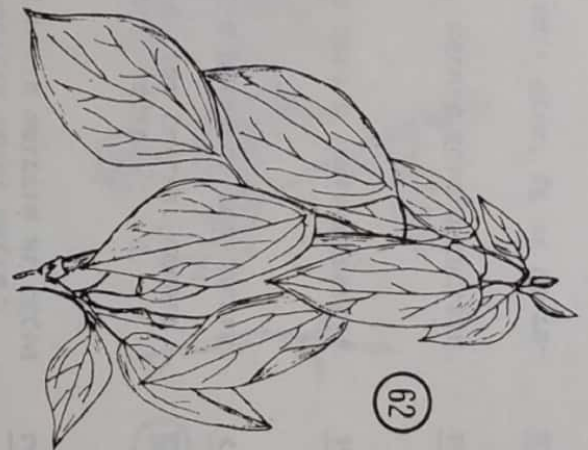
54

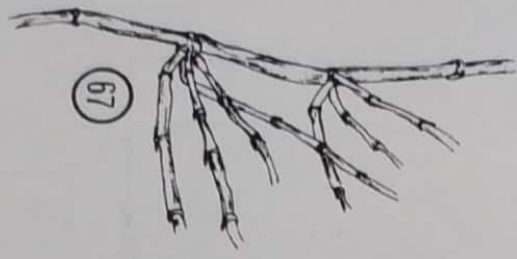
63

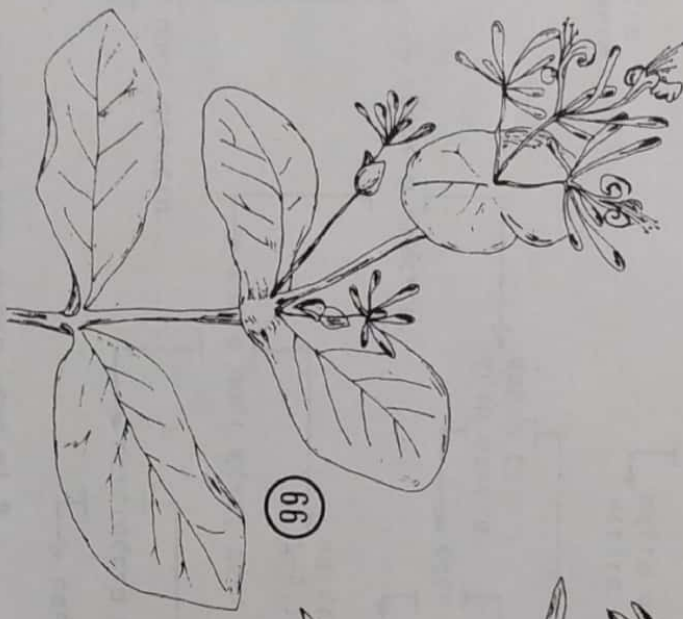
62

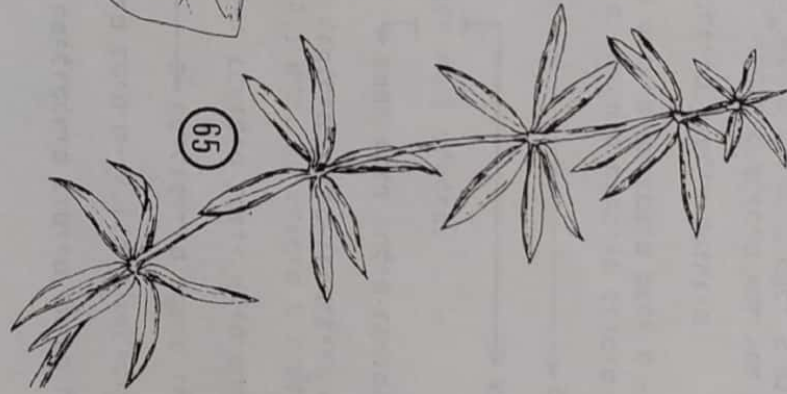
62

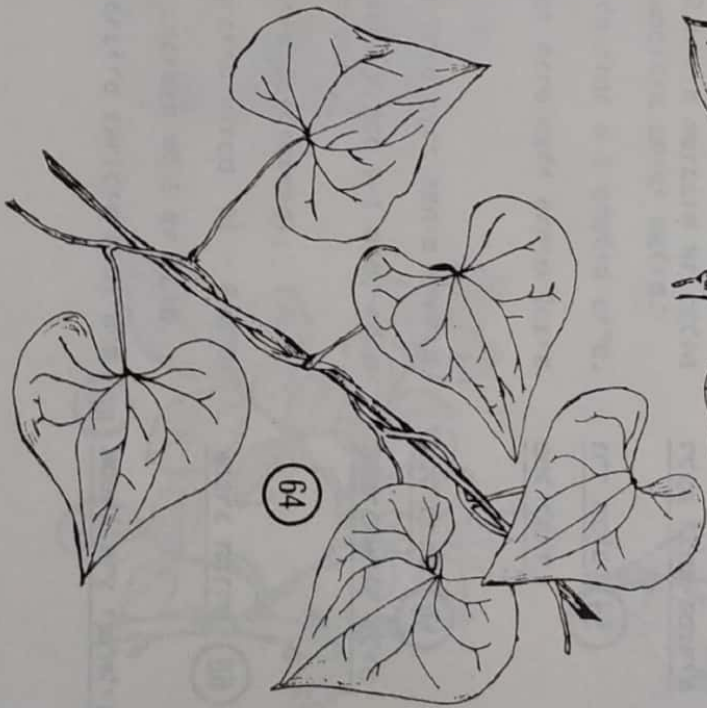
67

66

65

64

62 קיסוס החורש

צמחים בעלי שרשי אחיזה לאורך הגבעול, העלים בצורה שונה והגבעול מעוצה.

ספד 171

הפרחים דו מיניים בודדים. בעלה עורק מרכזי בולט אחד והוא מסתיים בחוד דק.

וטרורגים.

•

טמולו טירמ

חיי בתה וסלעים.

הפרחים חד-מזניים ומסודרים בקבוצות. בעלה 4-6 עורקים ראשיים מקבילים וכולטים והוא אינו מסתיים בחוד דק.

מטפסים בעלי עליים.

פוארמא מציג 65

ול. צמחי חורש.

העללים מסודרים בדורים של 4 - 6

העלים נגדיים או ערוכים בדורים

פגסדן 1171 גליל

העלים קרחים והגבעות מרובע.

ס נגידים.

יַעֲרָה אֶת־קִיט (66)

שאלה 67

מטפסים חסרי עליים, בעלי קטקטיים.

רשימת ספרות

- אבישי, מ. 1971. האלון בארץ. טבע וארץ י"ג: 248 - 257.
- וייזל, י. וע. אלון . 1970. עצי חבר בישראל. הוצאת רשות שמורות הטבע.
- זוהרני, מ. 1971. מגדיר לעצים ושיחים של החורש הים תיכוני, משרד החנוך והתכנון.
- זוהרי, מ. 1966. פלורה פלשתיתנה. האקדמיה הישראלית למדעים.
- זוהרי, מ. 1976. מגדיר חדש לצמחי ארץ ישראל. עם עובד, ת"א.
- מגדיר וגטטיבי. בייס שדה הר-מירון.

הוצאה ראשונה: מאי 1976
הוצאה שלישית: דצמבר 1978
ציור אלון התולע המופיע על שער החוברת - ז. שפר (מתוך החוברת עצי בר בישראל)
הביא לדפוס: שלמה מלמד
הודפס: אופסט א.ב. תל-אביב.